

TEENAGER – HVAD ER DET? · 2
 UNG OMKRING ÅR 1900 · 2
 SKOLE OG LÆREPLADS · 3
 EFTERKRIGSTIDEN OG UNGDOMMEN · 3
 VILD UNGDOM · 4
 ROCK AROUND THE CLOCK · 5
 MED STRUTSKØRT OG ANDERUMPE · 6
 EN ANDEN UNGDOM · 6
 "UNGDOMMEN NU TIL DAGS!" · 7
 IMELLEM OPRØR OG TILPASNING · 7
 DEN FARLIGE UNGDOM FALDER TIL RO? · 8
 TEENAGER I DAG? · 9

©NATIONALMUSEET
 TEKST: CECILIE BØNNELYCKE
 REDAKTION: METTE BORITZ
 GRAFIK: IZABELA GEISLER

rendniçj!

Teenager – hvad er det?

Ordet "teenager" har ikke altid været en del af det danske sprog. Det blev første gang brugt under 2. Verdenskrig i USA og bruges den dag i dag om alderen mellem 13 og 19 år. Ordet "teenager" kommer af, at netop tallene mellem 13 og 19 på engelsk slutter på "-teen."

Før 2. Verdenskrig eksisterede der ikke en ungdomskultur på samme måde, som vi har det i dag, hvor man taler om "teens" og "tweens". Spørgsmålet er: hvorfor "opfandt" man pludselig teenage-tiden? Og hvad ville det sige at være ung før?

Ung omkring år 1900

Før år 1900 blev børn opfattet som små voksne. De gik klædt ligesom deres forældre og havde ikke megen tid til leg og fritid. De fleste børn skulle kun gå i skole i 7 år, og så snart de var færdige, skulle de ud på arbejdsmarkedet. De fattigste blev sendt ud at arbejde allerede som 7-årige, først om morgenen inden de skulle i skole, og igen om eftermiddagen når de fik fri. Det betød, at unge mennesker var vant til at have ansvar for et vist arbejde allerede fra en tidlig alder. Der var forskel på børn og unges arbejde fra

by til land. Mens unge i byen oftest havde fabriksarbejde, hjalp man på landet med til at drive gården. Fælles for begge slags arbejde var, at man med alderen fik flere og sværere opgaver, så man langsomt overgik til at kunne overtage en voksens arbejde. Børn var altså ikke børn, som vi forstår det i dag, i ret lang tid, men måtte bruge meget af deres tid på at hjælpe til fra, de var helt små, også med opgaver i hjemmet som at passe børn og gøre rent. Fra en tidlig alder blev de tildelt et ansvar, som voksede i takt med alderen, og som børn i dag ikke har.

Det, der for alvor udgjorde overgangen mellem barn og voksen, var det at blive gift og "få foden under eget bord", altså at stifte en familie og få sit eget sted at bo enten i byen eller på landet. Hele ungdomstiden op til dette var en tid, der ikke "var noget" i sig selv. Den tjente som forberedelse til voksenlivet. Det var en tid, hvor man lærte at arbejde, at holde hus og hvor man kunne finde sig en ægtefælle. Der fandtes heller ikke nogen særlig ungdomsmode, ingen musik eller film rettet mod unge. Ungdommen blev set som en periode, der skulle bruges nyttigt og ikke pjattes væk.

Skole og læreplads

I første halvdel af 1900-tallet blev det mere og mere almindeligt for unge at tage sig en uddannelse. Efter grundskolen tog nogle på gymnasiet, mens andre blev lærlinge. I modsætning til tidligere, hvor de fleste unge blev oplært til at overtage faderens erhverv – enten på gården eller i et håndværk, valgte mange unge nu at tage en uddannelse og dermed at få muligheden for andre jobs end forældrene. Dermed blev teenageårene også brugt i skolen i højere grad end tidligere, og dette var med til at adskille de unge fra forældrenes generation. Skolerne var ofte delt op i rene drenge- og pigeskoler, og der blev givet mange lektier for. Især for håndværkerlærlingene var dagene lange. Om dagen måtte de arbejde, og om aftenen efter arbejdstid gå i skole. Først i 1957 kom der en lov om, at lærlinge skulle kunne tage undervisningstimer i dagtimerne i stedet for om aftenen. Det var altså først her, især de unge fra arbejderklassen begyndte at få mere fritid. Derfor blev det muligt for flere unge at tage et fritidsjob og tjene deres egne penge. I takt med at forældrene også tjente mere, skulle mange unge ikke som tidligere aflevere lønnen hjemme. Derfor kan man især fra 1950'erne tale om de unge som en selvstændig forbrugergruppe, der med ét fik råd – og tid – til at købe de nye teenage-produkter.

Efterkrigstiden og ungdommen

I årtierne efter 2. Verdenskrigs afslutning oplevede man i Danmark et økonomisk opsving. Flere folk fik med tiden flere penge mellem hænderne. Der var dog stadig mangel på mange varer efter krigen, og de fleste måtte stadig spare langt op i 1950'erne. I mange familier var dagliglivet derfor præget af sparemad, tøj der blev syet om fra barn til barn og lejligheder på kun et par værelser til en hel familie. Efter krigen fandt mange amerikanske produkter vej til Danmark, og især den unge generation over hele landet tog de amerikanske idealer til sig. Netop i USA var man begyndt at sælge produkter, der rettede sig særligt mod de unge, og med afsæt i de nye amerikanske varer, der kom til Danmark, begyndte en ny samfundsgruppe at danne sig: teenagerne.

Forsidefoto fra programmet til filmen "Farlig ungdom" fra 1953. Filmen var den første egentlige danske ungdomsfilm.

Vild Ungdom

Som i dag var der mange forskellige måder at være teenager på. Det nye, der skete i 50'erne, var dog, at nogle teenagere begyndte at gøre oprør mod forældrenes mere traditionelle levevis, og udtrykte deres uafhængighed gennem en særlig, og oftest amerikansk inspireret, mode, musikstil og filmsmag.

Med filmen "Vild Ungdom" fra 1954 opstod en helt ny type ung mand. Marlon Brando, hovedrolleindehaveren, spillede den følsomme, men hårdkogte motorcykelbandeleder, der gjorde oprør mod autoriteterne og sin far. Netop dette vakte stor opsigt, fordi man på film pludselig viste en ung mand, der ikke viste særlig respekt over for sine forældre og politiet, og som udfordrede den lydige og artige rolle, man hidtil havde ment, unge mennesker skulle indtage i samfundet. Brando, og hans rolle som den vrede unge mand, blev med sin læderjakke, motorcykel og "rænd mig"-attitude et af de største idoler for især arbejderklassens unge mænd i Danmark. James Dean var

en anden amerikansk skuespiller, der efter sin hovedrolle i filmen "Vildt Blod" fra 1957 satte tonen for teenageoprøret mod familien og samfundet.

Den danske film "Farlig Ungdom" fra 1953 blev lavet som en advarsel til de unge om, hvor farlig en kriminel løbebane var, men hovedrolleindehaveren Ib Mossin blev i stedet et teenageidol for oprør og den nye ungdomskultur.

De nye ungdomsfilm og idoler startede en ny drengetrend, der blev kaldt "læderjaker." Som filmheltene gik de i motorcykeltøj og havde knallerter og samledes ofte efter aftenens biograffilm på Rådhuspladsen i København, hvilket op igennem 50'erne førte til mange sammenstød med politiet, der forsøgte at standse denne sammenstimlen.

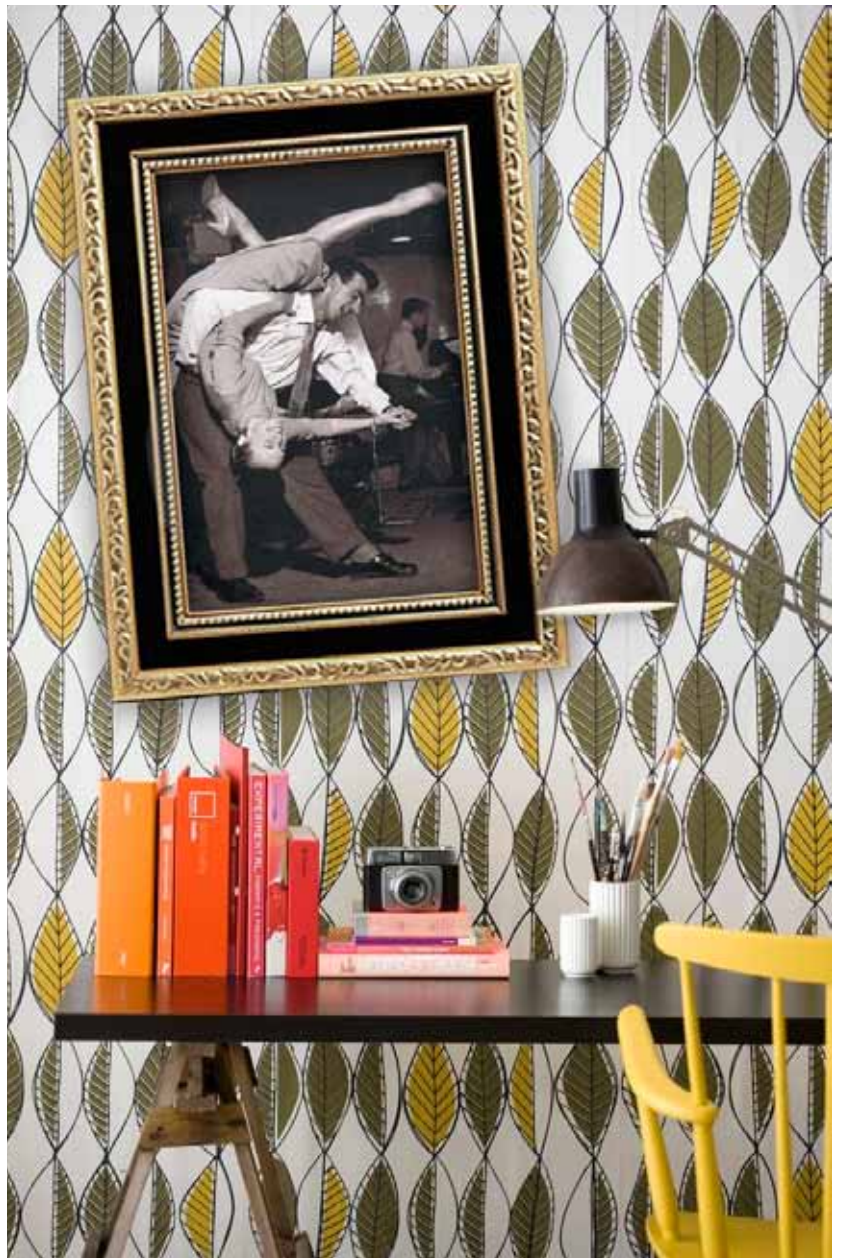
På grund af slagsmålene mente mange af den ældre generation, at de nye film førte til ballade og ansporede de unge til lediggang og kriminalitet.

PARKDANS

Politiet og de unge var ikke altid helt enige om, hvordan de unge skulle opføre sig. Satiretegning fra 'Blæksprutten 1960'

Rock Around the Clock

Også gennem musikken var der mulighed for at tage afstand til forældregenerationen. Før den nye teenagekultur opstod, var der ikke særlig forskel på, hvilken musik forældrene og deres børn hørte. Det var oftest dansk musik, der blev spillet i radioen, og tempoet var roligt. Med den amerikanske rock'n roll-musik fik teenagerne sin egen musikgenre, som ofte forargede den ældre generation. I rock'n roll var tempoet højere, trommerne var mere dominerende, instrumenterne var ofte elektrisk forstærkede, og sangen var mere skrigende end førhen, og det var især idoler som Bill Haley and the Comets, Elvis og Little Richard, der blev spillet på jukeboxen på kaffebaren eller på rejsegrammofonen på teenageværelset. Den nye musik blev ikke spillet i radioen, fordi den blev opfattet som for vild. Men i 1958 blev Radio Mer-

cur oprettet; med inspiration fra Amerika sendte man illegalt fra et skib i Øresund, og her blev der spillet den musik, de unge ville høre. Til denne musik kunne man danse den vilde dans "jitterbug", som bestod af hurtige trin og benløft så høje, at der var udsigt til pigens undertøj. Alene af den grund blev rock'n roll-musikken af mange forældre set som farlig og fordærvende for ungdommen, da det lå så langt fra, hvad man før havde lyttet og danset til.

I 50'erne begyndte politiet i København at arrangere parkdans – også kaldet asfaltballer – hvor unge kunne mødes og høre musik, danse og dyrke ungdomskulturen uden fare for optøjer eller anden uorden. På denne måde føltes det som om, at den ellers så oprørske ungdomskultur var mere under kontrol.

Med strutskørt og anderumpe

Det blev vigtigt for de unge at markere sig som en gruppe med en anden livsstil end den deres forældre havde ført, og tøjet var en måde at vise, at man var selvstændig og med på noderne. Gennem anderledes tøj, makeup og frisure kunne de unge også udfordre de traditionelle kønsroller, de var vokset op med. For pigernes vedkommende var der er klar opfattelse af, at en pæn pige gik i plisserede nederdele, flade sko, havde en velordnet frisure og kun brugte ganske lidt makeup. Barbie-dukken, som vi kender også i dag, kom på markedet i 1959. Hun udtrykker tidens ideal for, hvordan kvinder skulle se ud med sin velplejede, slanke krop, smalle talje, blonde hår og store bryster.

Den amerikanske ungdomsmode foreskrev strutskørter, der blev holdt oppe af mange lag tyl, som kunne svinges med, når der blev danset til rockmusikken, eller bukser, der stumpede lige over anklen. Skuespilleren Brigitte Bardot var et stort idol med sit lyse touperede hår, sine sortmalede øjne og sin ternede kjole med vidde i skørtet. "De vilde piger" efterlignede hende og gik med sorte strømper om vinteren, havde stort, uglet hår, sort eyeliner og høje hæle.

Drengene fulgte oftest de amerikanske filmstjerners tøjstil, og især Marlon Brandos læderjakke og jeans blev kopieret. Håret skulle sættes i en "anderumpe", hvor det lange pandehår blev sat i en bølge over panden med brylcreme, ligesom Elvis gjorde det.

Hvad der især foragede var det mere afslappede forhold mellem kønnene, end der tidligere havde været. Til asfaltballerne og på kaffebarerne kunne drenge og piger nu mødes i deres fritid og være sammen på en langt friere måde end førhen, hvor lærere og forældre holdt opsyn med, at kønnene for så vidt muligt blev holdt adskilt.

En anden ungdom

I Danmark var der op gennem 1950'erne stor boligmangel, og det var ikke ualmindeligt, at unge først fik deres eget sted at bo, når de var langt oppe i 20'erne. Nogle boede endda hjemme, selv efter de var blevet gift og havde fået deres første barn. Samtidig var mange, især i byen, nødt til at dele værelse med mindre søskende, fordi lejlighederne ofte var små og havde få værelser. Dette gjorde, at mange familier levede tættere i længere tid, end man gør i dag. Når familien var samlet, kunne man sidde hjemme i stuen med forældrene og lytte til hørespil i radioen eller se en af de populære quizudsendelser på tv'et, hvis familien havde sådan et. Fordi man levede så tæt med familien, søgte mange unge ud i fritiden. Hvis ikke man var til asfaltbal eller på kaffebar med vennerne, kunne man bruge de mange nye fritidstilbud, der blev oprettet igennem 1950'erne. For at undgå at teenagerne kom ud i kriminalitet, oprettede

Fra familiealbummet: Her den unge Palle på sin konfirmationsdag. Her var hele familien samlet for at fejre, at han nu trådte ind i de voksnes rækker.

politiet PUK, Politiets UngdomsKlubber. Her kunne man gå til idræt, spille billard, se film og dyrke teenagekulturen i trygge rammer. Ofte var klubberne kun for de unge mænd, men efterhånden blev flere og flere klubber åbnet også for piger, og der blev fx arrangeret kurser i makeup eller syning og poesiaftener.

“Ungdommen nu til dags!”

Sådan sagde den ældre generation hovedrytende. 1950'ernes ungdom blev bl.a. kaldt “bevidstløs”, fordi den med sin danselyst, glade musik og højere grad af frihed virkede ubekymret og næsten ligeglad med politik og samfund. De unges forældre havde været vant til krig, rationering af fødevarer og dårlige økonomiske tider, og derfor virkede det som om, ungdommens tilsyneladende sorgløse liv under opsvinget i 1950'erne kun drejede sig om forbrug, tidsfordriv og at have det sjovt.

Det var dog ikke hele sandheden. Mange unge begyndte at gå på aftenskole og tage kurser i fx regning eller engelsk for at forbedre deres fremtidsmuligheder. Samtidig var der også mange, der, især i slutningen af 50'erne og starten af 60'erne, begyndte at drømme om at rejse til udlandet efter deres eksamen, enten for at arbejde, lære sprog eller rejse rundt. Det var noget, der ikke tidligere havde været hverken tid eller råd til

for de unge og deres familier. Teenagetiden tjente på mange måder i denne periode stadig som forberedelse til voksenlivet. Forberedelsen skete bare på en helt anderledes måde end tidligere, og de unge i 50'erne var mere opsatte på at lade teenagetiden være en fri og fornøjelig livsperiode i sig selv, frem for kun at være “venteværelse” til voksenlivet.

Imellem oprør og tilpasning

Ligesom i dag var også emner som alkohol og tobak noget, der skabte debat i hjemmene. Det var meget moderne at holde ungdomsfester, hvor man – hvis familien havde plads – inviterede sine venner til at høre tidens musik og danse. Men for mange har det nok været nødvendigt at blive enige om, at et ungdomsgilde i hjemmet måtte foregå uden alkohol og cigaretter, men under mere rolige former med servering af sodavand og arrangerede selskabslege. Det var trods alt stadig forældrene, der bestemte i huset, så længe de unge boede hjemme. Det var derfor nødvendigt for teenagerne at indse, at selvom deres idoler stod for én kultur, måtte man i dagligdagen ofte rette sig ind efter forældrenes lidt mere gammeldags levevis og regler. Selvom man gik ud og dansede rock'n roll med vennerne om aftenen, skulle man stadig sige “De” til chefen på arbejdet næste morgen.

Kønsrollerne var klare i 1950'ernes Danmark, i en tid hvor kvinder helst skulle være hjemmegående husmødre, og hvor kvindeidealet dikterede lange ben, smalle hofter og store bryster.

Den farlige ungdom falder til ro?

Når alt kom til alt var idealet i hele samfundet stadig at få et job, blive gift og slå sig ned med sin familie. Der var stadig mange piger, der tog på husholdningsskole eller fik en stilling som "ung pige i huset", hvor de kunne lære traditionelle kvindedyder som at lave mad, gøre rent og passe børn.

Man var udmærket klar over, hvad konsekvenserne af "en vild ungdom" kunne være. For de unge mænds vedkommende var det at "komme ud i noget snavs"; at blive kriminelt og spille sine ungdomsår i fængsel eller på et drengehjem, ligesom Ib Mossin i sin hovedrolle som Egon i "Farlig Ungdom". For pigerne var konsekvenserne om muligt endnu mere alvorlige. I 50'erne var p-pillen endnu ikke opfundet, og det var helt utænkeligt at

snakke om prævention med sine forældre. Sex før ægteskabet var ikke accepteret i 50'erne, og man blev betragtet som "løs på tråden," hvis man gik med drenge, før man var forlovet. Derfor var dét, at en ung pige blev gravid, noget af det værste, der kunne ske. Det var ikke som i dag lovligt at få en abort, og det at være en ugift teenage-mor var bestemt ikke velset. Havde man levet for vildt og var blevet gravid, var der ikke andet for end at gifte sig hurtigst muligt. Men at blive gift gjorde det også lidt lettere for det unge par at få et sted at bo, da mange udlejere kun ville leje ud til gifte eller forlovede par. Her sluttede den vilde ungdom, med barn og et hjem at passe begyndte voksenlivet for alvor, og de fleste faldt til ro i rollen som husmor eller arbejdende ægte mand.

Teenager i dag?

Teenagerne i dag udgør en stor og synlig gruppe i samfundet, og derfor kan det virke lidt underligt, at der ikke altid har været "teenagere", og at ordet "teenager" først blev taget i brug for ca. 60 år siden.

Anderumper og strutskårter. Elvis, Ib Mossin og Brigitte Bardot. Boligmangel og generationskløft. Rock'n roll og "farlig ungdom." Det lyder måske som noget, der ikke længere er relevant, men ikke desto mindre kan man stadig se spor af 50'ernes teenagere i dag. Tøj og hår ser måske anderledes ud, musikken er hurtigere og i endnu højere grad elektrisk, og idolerne skiftes hurtigere ud end dengang. Men det er stadig gennem mode, film og musik, unge i dag markerer sig som anderledes fra den ældre generation.

At være teenager i 1950'erne var ikke bare sorgløs fritid og rock around the clock. Ungdomsgenerationen blev beskyldt for at være både uansvarlig og bevidstløs. Grunden skal nok findes i kontrasten til forældrenes generation, præget af 2. Verdenskrig. Man kan spørge sig selv, om der stadig er tale om en

generationskløft i dag. De økonomiske og sociale forhold ser anderledes ud i dag end i 1950'erne, men diskussionen om, hvorvidt "ungdommen nu til dags" er af lave, eksisterer stadig.

Ordet "teenager" er ikke længere nyt. Spørgsmålet er imidlertid: hvad det vil sige at være teenager i dag?

Nogle af 1950'ernes store idoler: De danske skuespillere Ib Mossin og Birgitte Price samt de amerikanske stjerner Elisabeth Taylor og Tommy Steele.

Foto: aistruparkivet.dk og Nationalmuseet

Rend mig!

